

KRİZLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU İLE ANALİZİ

Ayşe Gül YILGÖR*

Öz: Kapitalist ekonominin dönemsel krizleri, neoliberal politikalarla neredeyse süreklileşen, bir ülkeden diğerine yayılan şiddetli krizlere dönüştü. 1994 Meksika, 1997 Doğu Asya, 1998 Rusya, 1994 ve 2001 Türkiye kaynaklı krizler yaşandı. 2007 yılındaki ABD’de başlayan krizin etkileri tüm dünya ülkelerine yayıldı ve bu etkiler hâlen devam ediyor. Kriz koşullarında daralan istihdam, artan işsizlik ve yoksulluk, yavaşlayan ekonomik büyüme kadınların yaşamlarını daha olumsuz etkiler. Bu çalışmada ekonomik, mali ve finansal krizlerin kadınları nasıl etkilediği ele alınacaktır. Krizlerin ücretli kadın emeğini nasıl etkilediği istihdam, işten çıkarılmalar, çalışma koşulları ve kadın-erkek ücret farklılıkları ele alınarak tartışılacaktır. Ücretsiz, ev içi emeği krizler karşısındaki durumu ayrıca değerlendirilecek ve neoliberal dönemle birlikte giderek büyük bir tehdit hâline gelen gıda, su ve ekoloji krizi kadınlar açısından tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: ekonomik kriz, toplumsal cinsiyet ve kadın emeği

Gender Analysis of Economical Crisis

Abstract: The periodical crisis of the capitalist economy became almost permanent and sprawling from country to country due to neoliberal policies. We witnessed crisis originating in 1994 in Mexico, in 1997 in East Asia, in 1998 in Russia and in 1994 and 2001 in Turkey. The effects of the crisis emerged in the United States in 2007 spread all over the World and are still valid. Declining employment levels, growing unemployment and poverty and decelerating economic growth have been prejudicial for women’s lives. This article will elaborate how economic, fiscal and financial crisis have affected women by discussing employment, discharges, working conditions and wage differences between men and women. Unpaid domestic labour will be separately discussed. The aggravating crisis of food, water and ecology will also be dealt with regards to women.

Key words: economical crisis, gender, female labour

1. Giriş

Kapitalist dünya ekonomisi 20. Yüzyıl’da sonu büyük savaşlarla biten iki büyük kriz yaşadı. Bunları takiben 1970’li yıllardaki petrol krizi sonrasında uygulanan neoliberal politikalar çerçevesinde mal, para ve sermaye hareketleri serbestleştirildi. Uygulanan politikalar ekonomik alanı sosyal ve politik alanla bütünleştirdi, ülke ekonomilerini birbiri ile yakınlılaştırdı ve birçok ülkeyi kriz tehlikesi ile karşı karşıya bıraktı (**Altıok, 2005**). Para ve sermaye hareketlerinin liberalleştirilmesi, piyasalar arasındaki entegrasyonun güçlenmesi bir ülkede ortaya çıkan krizin diğer ülkelere de yayılmasına, şiddetinin ve sıklıklarının artmasına neden oldu.

1994’de Meksika, 1997’de Doğu Asya ülkelerinde, 1998’de Rusya’da yaşanan krizler Türkiye’yi de etkiledi ve Türkiye 1994 ve 2001’de iki büyük krize sahne oldu. 2007’de ABD’de yaşanan ve etkileri hâlen devam etmekte olan kriz ise neredeyse tüm dünya ülkelerine yayıldı, bir finansal kriz olma boyutunu aşarak reel, sektörü de olumsuz etkiledi, hatta piyasa

mekanizmasının ve neoliberal politikaların sorgulanır hâle gelmesine yol açtı.

Neoliberal politikalar çerçevesinde kamusal mal olarak kabul edilen su, kamu arazileri, nehirler, hava vb piyasa dinamikleri esas alınarak kullanılmaya başlandı. Bu durum krizlerin doğal sonuçlarından biri olan yoksulluğun artması ve yaygınlaşması ile birleşince, ekonomik krizlerin yanı sıra bir gıda krizinden, bir çevre ve su krizinden de söz etmek gerekir (**Raaber, 2010**).

Ekonomik ve finansal krizler istihdamın azalması, artan işsizlik oranları, yoksullaşma, ekonomik büyümenin yavaşlaması, mali politikalarda sıkılaşma, sosyal yardımların azalması sonuçlarını çıkarır. Bu faktörler erkekler ve kadınları¹ aynı düzeyde etkilememektedir. Bu alanlarda yapısal olarak var olan cinsiyet temelli ayrımcılık kriz dönemlerinde daha da artar, krizden kadınlara daha fazla pay düşer ve krizler kadınların yaşam koşullarını erkeklere göre daha olumsuzlaştırır.

*Prof. Dr., Finansman, Kadın Araştırmaları, Kültürhane, Mersin (ORCID No: 0000 002 2271 1693)

Geliş Tarihi / Received : 10.05.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 29.05.2019

Tablo 1. 2007 Krizi döneminde işsizlik oranları (%)

	2000		2005		2007		2008		2009		2010	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Dünya	6.6	6.1	6.6	5.8	5.8	5.2	5.9	5.4	6.4	6.0	6.5	5.8
Orta Doğu	18.9	8.8	19.3	9.3	18.6	8.4	18.9	8.6	18.7	8.2	18.6	8.1
Doğu Asya	3.8	4.9	3.4	4.6	3.1	4.3	3.6	4.8	3.6	4.9	3.5	4.7
Latin Amerika	10.8	7.3	10.1	6.4	9.0	5.6	8.6	5.3	9.6	6.4	9.1	5.9

Kaynak : ILO, Global Employment Trends 2012.

Bu çalışmada krizlerin kadınlar üzerindeki etkisi öncelikle ekonomik ve finansal krizler üzerinden değerlendirilecektir. Bu çerçevede krizlerin ücretli emek üzerindeki etkileri; istihdam/işten çıkarma ve işsizlik, çalışma koşulları, ücret farklılıkları başlıklarıyla tartışılacaktır. Ayrıca krizlerin ücretsiz emek üzerindeki etkileri de incelenecektir. Bunlara ek olarak mali politikaların kadınlara yansımaları ele alınacak ve tartışma ekolojik kriz ve gıda/su/ekoloji krizini de içerecek şekilde genişletilecektir.

2. Ekonomik-finansal ve mali krizlerin kadınlar üzerindeki etkileri

Ekonomik ve finansal krizler ile devletlerin mali krizlerinin kadınlar üzerindeki etkileri, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi, uluslararası piyasalarla bütünleşme derecesi, uygulanan kamu politikaları, ekonomik ve sosyal hayattaki toplumsal cinsiyet ayrımının düzeyine göre farklılıklar gösterebilir. Bu çalışmada krizlerin kadınlar üzerindeki etkileri farklı dönemlerdeki krizlerden örnekler verilerek incelenecektir.

2.1. Ücretli emek üzerindeki etkileri

A- İş kayıpları ve istihdam:

Kriz koşullarının ücretli kadın emeğinin istihdamı ve işten çıkarılma önceliği üzerindeki etkileri konusunda farklı görüşler vardır (Ghosh, 2013):

1. Kriz koşullarında kadınların emek piyasaları için bir tampon oluşturduğu, ekonomi daraldığında kadınların öncelikle ve daha yaygın olarak iş kaybına uğradığı görüşü çok yaygındır. Bu görüş dayanağını kadınların çoğunlukla güvencesiz koşullarda çalışmasından, pazarlık güçlerinin daha düşük olmasından ve belirli sektörlerde (ihracata yönelik sektörler gibi) yoğun olarak çalışmalarından alır.

1997 Asya Krizi bu görüşü destekler. Bu dönemde Tayland, Güney Kore ve Endonezya'da işsizlik üç katı arttı ve işsizlikten en çok etkilenen kesimin kadınlar olduğu saptandı. Bunun en önemli sebebi kadınların çoğunlukla, krize karşı kırılganlık düzeyi yüksek olan ihracata yönelik imalat sektöründe, enformel

sektörde çalışmaları ve kadınların sağladığı gelirin ikinci gelir olarak kabul edilmesiydi (Yaman, 2010). Büyük işletmeler dışında büyük oranda kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu fason üretim atölyelerinde de üretimin azalması kadınların işlerini kaybetmelerinin bir diğer nedenidir.

2. Kriz koşullarında kadınlar önemli derecede iş kaybına uğramazlar. Bu değerlendirme kadınların daha çok hizmet vb. belirli sektörlerde çalıştığı ve bu sektörlerin dönemsel dalgalanmalardan önemli derecede ve öncelikli olarak etkilenmeyeceği düşüncesine dayanır.

2007-2008 krizinde ilk olarak finansal hizmetler sektörü, inşaat ve üretim sektörleri etkilendiği ve bu alanlarda da ağırlıklı olarak erkekler istihdam edildiği için kadınlar krizin ilk dönemlerinde önemli bir iş kaybı yaşamadılar (Ghosh, 2013).

Bu dönemdeki işsizlik oranları bölgelere ve ülkelere göre önemli farklılıklar göstermekle birlikte, dünya ortalamasında kadın işsizlik oranı erkeklerden yüksektir. Ancak Orta Doğu'da artış göstermemesi, Doğu Asya ve Latin Amerika'da küçük bir artış göstermesi yukarıda belirtilen önermeyi desteklemesi açısından önemlidir. Krizin ilk yıllarında bütün olarak gelişmiş ülkelerde kadın işsizlik oranı erkeklerden yüksektir. Ancak, kriz boyunca erkeklerdeki işsizlik oranının artışı daha fazladır. Kriz dönemine istihdam konusundaki toplumsal cinsiyet uçurumunun azalmasının ana sebebi bu durumdur. Yapılan çıkarımlara ilişkin işsizlik rakamları Tablo 1'de gösterilmektedir.

3- Bir diğer görüş ise, kriz koşullarında kadın emeğinin erkek emeğine karşı tercih edildiği ve kadın istihdamında bir artış olduğudur. Kadınların pazarlık güçlerinin daha düşük olması, formel sektörde iş bulma olanaklarının sınırlılığı, aile gelirindeki azalmanın telafi edilmesi gereksinimi ile;

- daha düşük ücretle,

- ağır ve nitelsiz işlerde,

- güvencesiz ve esnek sözleşmelerle çalışmayı kabul etmeleri bu istihdam artışının temel nedenlerini oluşturur.

1997 krizi, Rusya Krizinde bu görüşü destekleyen bulgulara rastlanır. 1997 Doğu Asya krizinde kadın istihdamı artmıştır, kadınlar eğitimleri ve nitelikleri düşük olduğundan, ancak ev ve bakım işlerinde, fuhuş ve eğlence sektöründe çalışmışlardır (**Toksöz, 2009**).

Türkiye'de 2007 krizinin sonuçlarına bakıldığında, erkeklerin istihdam oranlarının düştüğü, 2008 yılında da bir önceki yıla göre %0.1, 2009 yılında ise yine bir önceki yıla göre %1,9 azaldığı görülür. Kadınlar açısından ise aynı dönemlerde %0.6 ve %0.7 artış görülmüştür². 2009'dan sonraki toparlanma yıllarında istihdam oranları erkekler lehinde artış göstermiştir. Benzer şekilde kadınların işgücüne katılım oranları %26'dan %27.6'ya çıktığı görülür. Kriz koşullarında kadınların istihdam ve işgücüne katılım oranları artmıştır.

Benzer bir değerlendirmeyi işsizlik oranları açısından da yapabiliriz. Kriz döneminde erkek işsiz sayısı %57, kadın işsiz sayısı ise %45 oranında artmıştır. Ancak, toparlanma döneminde bunun tersi bir durum ortaya çıkmıştır. 2009 Mayıs ayından 2010 sonuna kadarki dönemde erkek işsiz sayısı %29 oranında azaldığı hâlde kadın işsiz sayısı %4 azalmıştır (**Şahin ve Metin, 2011**).

Bu durum erkeklerin iş kaybı nedeniyle evin bütünsel gelirindeki azalmayı dengelemek üzere kadınların işgücüne katıldıkları, işverenlerin ise daha düşük maliyetle çalıştırma olanağına sahip oldukları kadınları tercih ettikleri şeklinde değerlendirilebilir. Ancak krizin ilk etkisinin geçtiği dönemlerde ise, "evin geçiminden öncelikli olarak sorumlu" olarak erkeklerin istihdamda daha fazla yer almıştır.

B- Çalışma koşulları üzerindeki etkisi

Krizlerin kadınların çalışma koşulları açısından anlamı daha düşük ücretle, daha uzun zaman ve daha kötü koşullarda çalışmak olmuştur. Formel sektörde istihdam olanaklarının sınırlılığı ve geçim zorunluluğu, kadınları enformel sektörde çalışmaya ve çoğunlukla esnek çalışma koşullarını kabul etmeye zorlar. Kadınlar bu koşullarda ev eksenli, parça başı işlere, yarı zamanlı çalışmaya yönelirler.

Asya ülkelerinde 1997 krizi sonrasında esnek emek süreçlerinin yaygınlaştığı görüldü. Önceki döneme

kiyasla kadınlar çok daha az ücretle, alt sözleşme temelinde, evde iş yapma eğilimi gösteriyorlar Bu dönemde kadınların çalışma koşullarının kötüleşti ve sosyal güvenlik ağlarına erişimleri azaldı (**Lund ve Panda, 2000**). Kadın emeğinin yoğunlaştığı enformel işler; atölyeler, ev eksenli üretim ve küçük ölçekli ticareti kapsıyordu (**Yaman, 2010**).

Türkiye'de de enformel işler 2001 krizinin ardından başlar ve 2007 krizini izleyen 2008-2009 yıllarında yaygınlaşır. Bu görece olarak artan kadın istihdamı, daha kötü koşullarda ve çoğu kez kayıt dışı çalışma olarak ortaya çıktı. Türkiye'de Temmuz 2008'de kadın çalışanların %58.45'i, 2009 yılında ise %59.7'i kayıt dışı istihdam edilmiştir (**Şahin ve Metin, 2011**). Kriz döneminde tarım dışı kadın çalışanların %29,8 sosyal güvenlikten yoksundur.

Ekonomik krizler ILO tarafından "korunmasız istihdam" olarak isimlendirilen çalışma biçimini artırmıştır. Bu istihdam şekli kendi hesabına çalışma veya ücretsiz aile işçisi olarak çalışmayı içerir ve yoksullukla korelasyon düzeyi yüksektir (**ILO, 2011**). Resmi sözleşmelere ve sosyal güvenlik olanaklarına sahip olmaksızın, düşük ücretli, düzensiz ve çalışanların temel haklarına aykırı iş koşulları ile karakterize edilir. Korunmasız istihdam krizinden sonra artarak 2009 yılında %54.3'e yükselir.

Kriz dönemlerinden olumsuz etkilenenlerin başında göçmen kadın işçiler gelir. En kötü, pis, tehlikeli ve aşırı dikkat gerektiren ve kimsenin çalışmak istemediği işlerin göçmen kadınlara kaldığına ilişkin çok sayıda örnek vardır.

C. Ücretler arasındaki farklılıkları

Ekonomik, mali ve finansal krizlerin kadın ve erkeklerin ücretleri arasındaki farkları hem artırıcı hem de azaltıcı etkileri olabilir. Birbiri ile zıt bu iki etki, krizlerin ve ülkelerin özelliklerine göre farklılaşabilir.

Kriz koşullarına daralan istihdam olanakları, evin toplam gelirindeki azalma vb. nedenlerle çalışmak zorunda kalan kadınlar daha düşük ücretleri, yarı zamanlı çalışmayı kabul edebilirler ve bu nedenlerle erkeklerin ücretlerindeki azalmaya rağmen, kadınlarla erkekler arasındaki ücret farklılıkları artar.

Kadınlar kriz öncesinde neredeyse en alt düzeyde ücretlendirildikleri için kriz koşullarında ücretler genel seviyesindeki azalmanın kadınlara yansımaları daha düşük düzeyde olur. Kriz koşullarında öncelikle azaltılan veya ortadan kaldırılanlar fazla mesai

ödemeleri, primler veya çeşitli maddi ödüllerdir. Kadınlar bu tip ücret dışı ödemelere konu olabilecek işlerde çokça istihdam edilmedikleri için bu tip kayıplar kadın-erkek ücret farkını artırıcı etki yaratmaz, hatta kimi zaman bu farkı daraltıcı etki yaratır. Kriz koşullarında hem kadınların hem de erkeklerin ücretlerinde kısıntıya gidilir. Bu kısıntıların erkeklerin yoğun olarak istihdam edildiği sektörlerde meydana gelmesi kadın-erkek ücret farkını azaltıcı bir diğer faktörü oluşturur.

Şekil 1. Kriz koşullarında kadın-erkek ücretleri

2007 krizinin kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farklarını daraltıcı bir etkisi olmuştur. Bu durum AB ülkelerinin çoğunluğunda görülmüştür. 2007-2010 döneminde 22 AB ülkesinin 16'sında kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farkı azalmıştır. AB Ülkelerinin bütününde kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farkları 2007 yılında %17,6, 2008 yılında %17,4, 2009 yılında %16,9 ve 2010 yılında %16,4 olmuştur. Bu kadın erkek ücret farkının 2007-2010 döneminde %1,2 azalma gösterdiği anlamına gelmektedir (Addabbo ve ark., 2013). Bunun temel nedeni erkeklerin genellikle krizden daha fazla etkilenen finans, inşaat gibi sektörlerde çalışmalarıdır. Kadınların iş kolları erkeklere göre biraz daha korunaklıdır. Buna ek olarak, kadınların ağırlıklı istihdam edildiği kamu sektöründe ücret farklılıklarının daha düşük olması da bu sonuca yol açan faktörler arasındadır.

2.2. Ücretsiz emek üzerindeki etkileri

Krizlerin ücretsiz emek üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olur. Kriz koşullarında erkeklerin ve kadınların işlerini kaybetmesine, ücretlerde kısıntıya gidilmesine bağlı olarak aile gelirinin azalması, ücretsiz emeğin önemini ve aile ekonomisi içindeki payını artırır. Daha önce satın alınan ailenin geçimlik ihtiyaçlarının büyük bir kısmının ev içinde üretilmesi

gerekliliği krizlerin ücretsiz emek üzerindeki doğrudan etkisi olarak değerlendirilir.

Krizlerin ücretsiz emek üzerindeki dolaylı etkisi kamu politikaları aracılığıyla olur. Eğitim, sağlık, çocuk ve yaşlı bakımı alanlarına yapılan kamu alt yapı harcamalarındaki ve sosyal yardımlardaki kısıntılar özellikle kadınlar üzerindeki bakım emeği yükünü artırır. Ayrıca, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında kullanıcıların ödemek zorunda oldukları parasal katılım paylarının artması da bu hizmetlerin ev içi üretimden sağlanma oranını kaçınılmaz olarak artırır.

Kadınların gereksinimlerini daha büyük oranda ev içi emekle karşılamak zorunda kalmaları, bakım hizmetleri için daha fazla zaman ve emek harcamaları, tam zamanlı çalışma olanaklarını da daraltır. Bu durum, kadınların özellikle kriz koşullarında esnek, yarı zamanlı, güvencesiz işleri kabul etmek durumunda kalırlar. Ailede ekonomik gereksinimleri karşılamaya giderek zorlaşması, ev içi üretimi, yaşlı ve çocukların bakımına katkısı beklenen kız çocuklarının eğitime katılma oranını ve süresini azaltır ve uzun vadede kadın emeğinin nitelik kazanmasını engelleyerek, esas olarak ücretsiz emek olarak kalmasını sürdürür (UNAIDS, 2012).

1997 Asya Krizinde Filipinler ve Tayland'da hane halkının krizle başa çıkabilmek için harcamaları azaltmak, varlıklarını elden çıkarmak, ücret elde edebilecekleri bütün işleri kabul etmenin yanı sıra işportada yiyecek satıcılığı, ev işleri, çamaşır yıkama veya seks işçiliği yapmak zorunda kaldıkları ifade edilmiştir. Kadınlar ailelerini geçindirmek için orman ürünleri toplama, mutfak veya balkon bahçelerinde sebze yetiştirme, yemek hazırlamak için daha ucuz malzemeler temin etme yoluna gitmişlerdir. Bunlar yemek hazırlamak için çok daha fazla çaba harcamalarını gerektirmiştir (Elson, 2010).

2001 Arjantin Krizinde hane halklarının %73'ü yiyecek tüketimini azaltmış, % 60 civarındaki bölümü evde yiyecek üretimini arttırmış, %15 civarındakiler satmak için evde yiyecek üretmiştir. Değişimin gerçekleştirilebilmesi için barter piyasaları (para kullanmaksızın bir havuz içinde yapılan ticaret sistemi) oluşturulmuştur (Elson, 2010).

2007 krizinde 22 Avrupa ülkesinin 19'unun hane halkı gelirinde düşüş gözlenmiştir. Bu durumda dışarıdan temin edilen yiyecek, içecek, okul öncesi eğitim, eğitim destek hizmetleri, yaşlı-hasta bakım hizmetlerinin ev içinden ücretsiz emekle ikâme edildiği görülmüştür (Addabbo ve ark., 2013).

Türkiye'de krizlerde benzer sonuçlar yaşanmıştır. Aile gelirindeki azalma kadınların ev içi yüklerini artırmıştır. Krizlere ilişkin bir çalışmada erkeklerin işsiz kalma riskinin %1 artması durumunda kadınların toplam çalışma zamanının (ücretli ve ücretsiz) %5 arttığını gösteriyor (**Seçil, Kaya, Memiş, 2013; Aktaran: KEİG, 2019**).

Hane içinde yetersizleşen beslenme koşulları çocuklar ve yaşlılar başta olmak üzere tüm hane halkının daha çok hastalanmasına neden olurken, kadınların hem bakım emeğine ayırdıkları zaman ve enerjiyi artırırken, duygusal emek yüklerini de arttırır.

Ekonomik ve finansal kriz koşullarında kendi ülkesindeki ekonomik koşullar nedeniyle göç etmek zorunda kalan kadınlar, göç edilen ülkede işgücü fazlası, dil, eğitim ve beceri eksikliği gibi nedenlerle ev işleri, çocuk/yaşlı bakımı, hemşirelik/hastabakıcılık, ev içi hizmetler veya seks işçileri olarak çalışmaktadırlar. Çoğunlukla da bu işler düşük ücretli, sosyal hizmetlerden yararlanılamayan ve kötü çalışma koşulları olan, istikrarsız işlerdir (**İnsan Hakları İzleme Komitesi, Dünya Raporu, Aktaran Antonopoulos ve Memiş, 2009**).

3. Ekoloji krizinin kadınlar üzerindeki etkisi

Neoliberal politikalara bağlı olarak ekonomik ve finansal krizlerin yanı sıra çevre ve gıda krizlerinden de söz etmek gerekir (**Raaber, 2010**). Piyasayı esas alan yapısal düzenlemelerle, kamusal mal olarak kabul edilen su, kamu arazileri, nehirler, hava piyasa dinamikleri esas alınarak kullanılmaya başlanmıştır. Geçimlik tarımdan piyasa için tarıma yönelim; gıda üretiminin büyük ölçeklerde yapılmasına, endüstrileşmesine yol açmıştır. Tohum, gübre, ilaç vb. birkaç merkezde üretilmeye başlanmıştır (**Zeyek, 2018**). İklim değişikliğinin dünyanın değişik bölgelerinde kimi zaman kuraklığı, kimi zaman aşırı yağışa, kimi zaman aşırı sığağa, kimi zaman aşırı soğuya yol açması tarımsal üretimi azaltmıştır.

Bu durum ekonomik ve finansal krizlerin neden olduğu gelir dağılımı adaletsizliğinin, işsizliğin ve yoksulluğun artışı ile birleşince yeterli ve güvenli gıdaya ulaşamayan, açlık sınırında yaşayan insan sayısını artırmıştır.

BM gıda fiyatlarının 2007'den 2008'e kadar %55 artış gösterdiğini, örneğin pirinç fiyatlarının %87 artış gösterdiğini raporlamıştır. Hane halkının toplam harcamaları içinde gıda harcamalarının ağırlık taşıdığı özellikle az gelişmiş ülkelerde 2009 yılında 100 milyon insanın daha yoksullukla karşı karşıya geleceği belirtilmektedir.

Güvenli ve yeterli gıdaya erişememe kadınlar ve çocuklar gibi dezavantajlı grupları daha fazla etkilemekte ve onları savunmasız bir hâle getirmektedir. İklim değişikliklerine bağlı olarak yağışların azalması, su kaynaklarının kirlenmesi; tarımsal üretim ve günlük kullanım için gerekli suya erişim olanaklarını sınırlandırmıştır. Suyun nasıl kullanılacağı konusunda karar alınması sürecinde ve suya erişememenin yaşamda neden olduğu sonuçlar açısından kadınlar ve erkekler arasında önemli farklılıklar vardır. Yetersiz ve kirlı su kadınların beslenme ve temizlik konularındaki sorumluluklarını yerine getirmesini zorlaştırırken, ailenin hastalık riskinin artması da kadınları güç durumda bırakmaktadır.

Evlerin içinde yeterli suya erişemeyen kadınlar, suya erişebildikleri noktalardan evlerine su taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü günümüzde 2,1 milyar kişinin evlerinde içme suyundan mahrum olduklarını, suya erişimin kadınların sorumluluğuna bırakıldığını ve kadınların evden uzakta bulunan kuyulardan su taşımak için 30 dakika ile 90 dakika arasında zaman harcadığını ortaya koymuştur (**Kovancı ve Karakoç, 2017**). Kadınların var olan çok sayıda görevine su taşıma işinin de eklenmesi ile zaten sorumluluklarını yerine getirmek için yeterli zaman, güç ve enerjiye sahip olmayan kadınların durumu daha da zorlaşmıştır.

İklim değişiklikleri, gıda ve suya erişim yetersizlikleri insan hareketliliğine ve yerleşim alanlarının değiştirilmesine yani ülkelerin içinde ve sınır ötesinde göçlere yol açmıştır. Bunların gelecek yıllarda daha da artması beklenmektedir. Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan bir raporda, "4°C'lik bir ısınmanın sonucunda neredeyse 200 milyon kişinin yer değiştirmek zorunda kalabileceği" belirtilmiştir (**Kovancı ve Karakoç, 2017**). Bu raporlarda yapılan tahminlerde, bu şekildeki zorunlu göçlerden kadınların etkilenme düzeyinin erkeklerden daha fazla olacağı ve yardıma muhtaç kesim içinde kadınların ve çocukların payının %70-%80 arasında olmasının beklendiği de ifade edilmektedir (**Kovancı ve Karakoç, 2017**).

4. Sonuç

Ekonomik, mali ve finansal krizler kadınların yaşamlarını erkeklere göre daha olumsuz etkiler. Krizlerin kadınlar üzerindeki etkileri öncelikle, ücretli ve ücretsiz emeğin konumundaki değişikliklerle görülür. Ücretli emek koşullarındaki ilke değişim istihdam ve işten çıkarılmalarda görülür. Farklı kriz koşullarında, farklı ülkelerde yapılan gözlemlere dayanılarak, kadın istihdamının kriz koşullarında nasıl şekillendiği konusunda üç görüş vardır:

1. Kriz koşullarında kadınların emek piyasaları için bir tampon oluşturduğu, ekonomi daraldığında kadınların öncelikle ve daha yaygın olarak iş kaybına uğradığı,

2. Kriz koşullarında kadınlar önemli derecede iş kaybına uğramadığı,

3. Kriz koşullarında kadın emeğinin erkek emeğine karşı tercih edildiği ve kadın istihdamında bir artış olduğudur.

Kadınlar için kriz dönemlerinde düşük ücretle, daha uzun zaman ve daha kötü koşullarda çalışmak kaçınılmaz olur. İstihdamın daralması, ailenin geçim sıkıntılarını, vb. nedenlerle kadınlar çoğunlukla kayıt dışı ve esnek çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalırlar Özellikle göçmen kadınlar kötü, pis, tehlikeli işlerde çalışırlar. Ekonomik, mali ve finansal krizler kadın ve erkeklerin ücretleri arasındaki farkları hem artırıcı hem de azaltıcı olabilir.

Kriz koşullarında aile gelirinin azalması, ücretsiz emeğin aile ekonomisi içindeki payını artırır. Daha önce satın alınan ailenin geçimlik ihtiyaçlarının büyük bir kısmının ev içinde üretilir. Eğitim, sağlık, çocuk ve yaşlı bakımı alanlarına yapılan kamu harcamalarının azalması, kadınlar daha çok bakım emeği harcamalarına neden olur. Bu koşullar kadınların tam zamanlı çalışma olanaklarını daraltır. Kadınların esnek, yarı zamanlı, güvencesiz işleri kabul etmek durumunda kalırlar. Yetersiz beslenme koşulları aile bireylerinin daha çok hastalanmasına buna bağlı olarak da kadınların bakım emeğine ayırdıkları zaman ve enerjiyi artırır.

Neoliberal dönemde ekonomik ve finansal krizlerin yanı sıra çevre ve gıda krizlerinin de yıkıcı etkileri gözlenmektedir. Bu krizler, ekonomik ve finansal krizlerin neden olduğu gelir dağılımı adaletsizliğinin, işsizliğin ve yoksulluğun artışı ile birleşince yeterli ve güvenli gıdaya ulaşamayan, suya erişemeyen insan sayısını artırmıştır. Güvenli ve yeterli gıdaya, suya erişememe kadınlar ve çocuklar gibi dezavantajlı grupları daha fazla etkilemekte ve onları savunmasız bir hâle getirmektedir.

Ekonomik, mali ve finansal krizlerin yanı sıra gıda, su ve ekoloji krizlerinden kadınlar çok daha fazla etkilendiği için; kaynakların piyasa yerine insan, diğer canlılar ve doğa yararına kullanıldığı ve adil paylaşıldığı ekonomik düzenleme taleplerimizi toplumsal cinsiyet perspektifini de içerecek şekilde düzenlemeliyiz.

Dipnotlar

1. Bu çalışmada kadınlar ifadesi LGBTİ bireyleri de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

2. İşgücüne katılım oranları erkekler için 2007 yılında %62.7, 2008 yılında %62.6 ve 2009 yılında %60.7 iken kadınlar için 2007 yılında % 21, 2008 yılında % 21.6 ve 2009 yılında %22.3 olarak gerçekleşmiştir. Kaynak: TUIK Temel İşgücü İstatistikleri.

Kaynaklar

Addabbo, T., Gálvez Muñoz, L., & Rodríguez Modroño, P. (2015) *Gender differences in labor force participation rates in Spain and Italy under the Great Recession*. *Revista de Economía Mundial*, 41: 21-42

Altıok, M. (2005) *Uluslararası Sermayenin Krizi, Hegemonya Savaşları ve Türkiye*, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:12.

Antonopoulos, R. Memiş E (2011) *Toplumsal cinsiyet bakışıyla mevcut küresel ekonomik kriz ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine etkileri*. *Eğitim Bilim Toplum*, 7(27), 78-130.

Bettio, F., Marcella Corsi, vd. (2012), *The Impact of the Economic Crisis on the Situation of Women and Man and on Gender Equality* *Policthesis Report*, *European Commission*,

Elson, D. (2010) *Economic Crises and Unpaid Work in Low and Middle Income Countries: A Gender Analysis*, *Erişim Tarihi 10 Ocak 2019*. *IEG Distinguished Lecture 3*, *Institute of Economic Growth*.

Ghosh, J. (2013) *Economic Crises and Women's Work: Exploring Progressive Strategies in a Rapidly Changing Global Environment*, *UN Women*.

ILO, (2012) *Global Employment Trends 2012*. *Erişim Tarihi 22 Şubat 2019*.

ILO (2011), *Employment Sector Employment Working Paper No. 74*. *Erişim Tarihi 22 Şubat 2019*.

KEİG, (2019) *Kriz, Kadınlar ve Kadın emeği Forumu Raporu* *Erişim Tarihi 25 Nisan 2019*. <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2019/01/Kriz-Kadınlar-Kadın-Emeği-Forumu-Raporu.pdf>

Kovancı, E., ve D.Y Karakoç, (2017) *İklim Adaletsizliğine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış*, *Erişim Tarihi 08 Şubat 2019*. www.academica.com.

Lund, R. ve S.M.Panda (2000) *The Asian Financial Crisis, Women's Work and Forced Migration*, *Norwegian Journal of Geography*, September, Vol.54, Issue3.

Raaber, N. (2010) *The Impact of the Crisis on Women: Main Trends Across Regions*, *Association for Women's Rights in Development (AWID)*.

Metin, Ş. (2011) *Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye'de Ev-Eksenli Çalışma*. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Toksöz, G. (2009) *Kriz Koşullarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İşgücü Piyasaları*, *Yayınlanmamış Rapor*, KEİG. *Erişim Tarihi 27 Ocak 2019* <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/GulayToksoz-toplcinsisigucu-Rapor2009.pdf>

UNAIDS, (2012) *Impact of the Global Economic Crisis on Women, Girls and Gender Equality*, *Discussion Paper*, *Erişim Tarihi 03 Mart 2019*. https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2368_impact-economic-crisis-women_en_0.pdf

Yaman, M. (2010), *Kapitalist Gelişme ve Kriz Sürecinde Kadın Emeği: Asya Deneyiminden Çıkarılacak Dersler Çalışma ve Toplum*, 2010/1.

Zeybek, S., (2018), *Kapıdaki Gıda Krizi: Türkiye'nin Yumuşak Karnı*, *Beyond İstanbul*, Temmuz Sayısı. *Erişim Tarihi 03 Mart 2019*. <https://beyond.istanbul/kap%C4%B1daki-g%C4%B1da-krizi-t%C3%BCrkiyenin-yumu%C5%9Fak-karn%C4%B1-a0984524f3b5>